

OBRA RELIGIOSA DE SALVADOR DALÍ

JOAN BASSEGODA NONELL

El treball artístic de Salvador Dalí és ingent. Al llarg dels 85 anys de la seva vida deixà una enorme quantitat de pintures a l'oli, aquarel·les, gravats, escultures, joies, escenografia, figurins de ballet, decoracions per a films cinematogràfics, pel·lícules, etc.

Només en el llibre *The portable Dalí* (Ed. Universe, Nova York, 2003), es reproduïxen més de quatre-centes peces que no cobreixen, ni de bon tros, l'obra completa del mestre.

En aquesta ocasió es tracta solament de comentar un aspecte de l'obra del pintor, la que fa referència als aspectes religiosos.

Dalí era fill de Figueres i, com tots els empordanesos, estava tocat pel buf de la tramuntana que confereix genialitat, inquietud i extravagància, per bé que tenia ensems prou intel·ligència per a administrar els seus rampells de manera calculada. En condicions normals era una persona assenyada i tranquil·la, però en presència de periodistes, crítics o curiosos es transformava i utilitzava les seves expressions més forassenyades i pintoresques. Vol dir que l'aspecte desbaratat del mestre s'ha de separar de la seva obra, on hi ha una saviesa extraordinària i un ofici fora del comú.

Al llarg de la seva vida es mogué al bell mig de tots els moviments artístics del moment i en tots excel·lí. Tingué un inici impressionistes, continuà amb experiències cubistes i es va introduir de ple en el moviment surrealista, al qual aportà obres de gran qualitat. Després

entrà en una fase que es podria definir com hiperrealista, de caire clàssic, dintre la qual va deixar la seva millor pintura de caire religiós.

Paral·lelament a la seva obra de pintor hi ha un seguit de canvis de rumb, de pensament i d'ideologia. En temps d'estudiant a l'Academia de San Fernando de Madrid, fou un anarquista en contacte amb Luis Buñuel i Federico García Lorca; a París amb André Breton, Max Ernst, Paul Eluard i altres membres del grup s'aproximà al comunisme i pintà la coneguda tela de les *Sis aparicions de Lenin damunt d'un piano* (1931), per a discrepar ben aviat del grup, ser-ne jutjat i expulsat. Amb les seves visites als Estats Units, abans i després de la Guerra Civil espanyola, havia adquirit una fama i un prestigi que li permeteren treballar en allò que més li plaïa. Sempre amb la companyia de Gala, la seva musa inspiradora, Dalí establí la seva personalitat definitiva i, el 1948, manifestà en els seus escrits un interès per les tècniques pictòriques dels grans mestres italians i espanyols i es dedicà a l'elaboració de grans teles amb motius històrics i temàtica religiosa, especialment basada en la religió catòlica i la inspiració en el misticisme del segle XVII. Rebut en audiència per Sa Santedat Pius XII, li mostrà la primera versió de la *Madona de Port Lligat* (1950) on la figura central de la Mare de Déu, amb el rostre de Gala, es complementa amb elements arquitectònics i paisatgístics sospesos en l'aire, voltats d'una atmosfera diàfana i tranquil·la de tipus renaixentista, especialment relacionada amb les obres de Piero della Francesca. Aquell revolucionari surrealista va ser des d'aquell moment l'autor de grans pintures preciosistes de tipus religiós, tractades amb exquisida delicadesa, manifesta, per exemple, en les representacions de Crist, on no es pot veure el rostre del Senyor, tal és el cas del *Crist de Sant Joan de la Creu o Crist de Port Lligat* (1951), on tampoc es manifesten els claus i altres símbols de la crucifixió, i la figura resta separada lleugerament de la creu, damunt d'un paisatge de roques de Port Lligat i un fons de cel totalment negre. El mateix any 1951 comentà el fet en el seu *Manifest místic*, on explica que si bé Jesucrist tingué forma humana, pel fet de ser imperible, no se'l pot representar com si fos un ésser humà torturat. En el cas del *Corpus Hypercubus* (1954), la creu del sacrifici hi està formada per vuit cubs en disposició tridimensional on la figura de Crist presenta el cap en escorç, fet que impedeix la visió del rostre, mentre el cos, sense recolzar en cap moment en la creu, resta ingràvid en l'espai. Es tracta d'un esplèndid exercici de perspectiva segons els exactes procediments descrits per

Filippo Brunelleschi, Luca Paccioli, Piero della Francesca, Paolo Ucello o Andrea del Castagno. La creu deixa de ser un abominable instrument de tortura i es converteix en una expressió geomètrica de tipus filosòfic, d'una gran profunditat de simbolisme i transcendència. Aquesta pintura es va enllestir l'any 1954, gairebé tres decennis després de la mort d'Antoni Gaudí, el qual és ben segur que hagués admirat la interpretació daliniana de la creu de quatre braços, que figurà sempre en els edificis gaudinians, religiosos o no. Aquest tipus de creu, pel fet de ser tridimensional, abasta tot l'espai i representa l'expansió de la veritat de Crist arreu de l'Univers. Dalí va propugnar una encesa defensa de Gaudí en la famosa conferència al Park Güell el 29 de setembre de 1956, on va fer una representació del temple de la Sagrada Família amb quitrà damunt una gran lona i defensà, ensems, la continuïtat de les obres del Temple i la immensa vàlua de l'arquitectura de Gaudí. Una altra combinació de geometria i pintura religiosa es pot veure en *El Sant Sopar* (1955), on Crist i els Apòstols estan inserits en un dodecaedre pentagonal, políedre regular que, segons els deixebles de Plató, representa la Quinta Essència, car dintre d'aquest políedre és possible inscriure-hi els altres políedres regulars, el cub, el tetràedre, l'octàedre i l'icosàedre, representatius dels quatre elements de l'Univers: la terra, el foc, l'aigua i l'aire.

Aquestes representacions geomètriques demostren un coneixement no solament artístic del mestre, sinó també científic, car Dalí estudià els tractats sobre energia nuclear, psicoanàlisi de Freud i especialment les teories misticogeomètriques de Juan de Herrera a través del *Tratado del cuerpo cúbico conforme a los principios del arte de Raimundo Lulio*, on s'uneixen les idees místiques medievals amb el conceptes geomètrics renaixentistes. Geometria referida concretament a l'arquitectura gòtica en el seu *Sant Jaume de Compostel·la* (1957), on la figura rampant del cavall vista des de sota presenta l'apòstol amb una espasa en forma de Crist a la creu i un rerefons d'una volta gòtica, que correspon a l'església dels Jacobins de Tolosa del Llenguadoc, volta que arrenca d'un pilar central a l'espalla del sant, tot en un ambient de cel i mar de color blau cobalt vorejat de les inevitables roques de Port Lligat.

Una representació religiosa anterior és *Les temptacions de Sant Antoni* (1946) on les manifestacions surrealistes del cavall i els elefants de potes primes i allargades fins l'absurd confereixen un ambient molt propici a les imaginacions del sant temptat pel dimoni. Molt més rea-

lista i damunt d'un fons de color verdós pintà la tela *Assumpta corpuscularia lapislazulina* (1952), on la figura de la Mare de Déu, amb el rostre de Gala, conté la figura de Crist i també un ara d'altar amb la creu i dos canelobres.

Amb posterioritat representà el *Concili Ecumènic* (1960) i *Explosió mística dins d'una catedral. Sant Pere de Roma* (1960-1964), plenament incorporat a l'expressió de les formes de la religió catòlica, encara que contemporàniament persistí amb pintures que res tenien de religiós, però la seva capacitat d'abastar totes les idees i tendències li permeté aquesta diversitat d'aspectes.

En la llista que figura tot seguit podrà el lector fer-se càrrec de la gran importància del pensament religiós en l'obra de Dalí, per més que alguns crítics preferirien deixar-la de banda i centrar-se en aspectes més punyents i revolucionaris. Però resulta que Dalí es permeté pintar Lenin, Hitler, Lincoln i Carmen Franco Polo i demostrà, així, una manca total de prejudicis, absència de fanatisme i capacitat de captar i plasmar en l'obra d'art qüestions no solament purament conjunturals i polítiques, sinó també els principis científics i religiosos.

OBRES DE TIPUS RELIGIÓS DEGUDES A SALVADOR DALÍ

Les temptacions de Sant Antoni (1946)

Oli. 89,7 x 119,5 cm

Musées Royaux des Beaux Arts. Brussel·les.

L'Anunciació (1947)

Aquarel·la i tinta xinesa. 36,5 x 42 cm

Col·lecció privada

Estudi per a la *Madona de Port Lligat* (1949)

Sanguina. 49 x 31 cm

Salvador Dalí Museum. Saint Petersburg. (Florida)

Madona de Port Lligat (1949)

Primera versió. Oli. 48,90 x 37,5 cm

Marquette University. Haggerty Museum of Art. Milwaukee

Madona de Port Lligat (1950)

Segona versió. Oli. 144 x 96 cm

Col·lecció Minami Group. Tòquio

Estudi per al Crist de Sant Joan de la Creu (1951)

Sanguina. 75,7 x 101,7 cm

Salvador Dalí Museum. Saint Petersburg. Florida

Crist de Sant Joan de la Creu (1951)

Oli. 205 x 116 cm

Saint Mungo Museum of Religious Life and Art. Glasgow

Assumpta Corpuscularia Lapislazulina (1952)

Oli. 230 x 244 cm

Col·lecció John Theodoracopoulos

L'àngel de Port Lligat (1953)

58,4 x 78,3 cm

Salvador Dalí Museum. Saint Petersburg. Florida

Crucifixió o Corpus Hiperbubicus (1954)

Oli. 194,5 x 124 cm

Regal de Dalí a l'Estat Espanyol

El Sant Sopar (1955)

Oli. 167 x 268 cm

National Gallery. Chester Dale Collection. Washington

Santa Helena de Port Lligat (1955)

Oli. 31 x 42cm

Salvador Dalí Museum. Saint Petersburg. Florida

Sant Jaume de Compostel·la (1957)

Oli. 400 x 300 cm

Col·lecció privada

Sant Joan (1956)

Aquarel·la i tinta xinesa. 15 x 12 cm

Col·lecció privada

Ascensió (1957)

Oli. 115 x 123 cm

Col·lecció privada

El descobriment d'Amèrica. El somni de Cristòfor Colom (1958-1959)

Oli. 410 x 284 cm

Salvador Dalí Museum. Saint Petersburg. Florida

Pietat de l'Apocalipsi de Sant Joan (1958)

Oli. 60 x 73 cm

Col·lecció privada

El Concili Ecumènic (1959)

Oli. 300 x 254 cm

Salvador Dalí Museum. Saint Petersburg. Florida

Sant Pere de Roma. Explosió de Fe mística en una catedral (1960-1964)

Oli. 225 x 163 cm

Fundació Gala-Dalí. Figueres

Sant Jordi i el dragó (1960)

Oli. 22,9 x 30,5 cm

Col·lecció privada

La Verge Blava. Il·lustració de «La Bíblia» (1964)

Gouache. 35 x 48 cm

Col·lecció privada. Torí

Sant Jordi i la donzella (1970-1974)

Fundació Gala-Dalí. Figueres

El Crist de Gala (1978)

Oli estereoscòpic. 100 x 100 cm

Col·lecció privada

Eco geològic. Pietat (1982)

Oli. 100,2 x 100 cm

Fundació Gala-Dalí. Figueres

Pietat (1982)

Fundació Gala-Dalí. Figueres

Pietat (1983)

Fundació Gala-Dalí. Figueres

Altrament, hi ha un reguitzell de gravats, dibuixos i composicions fotogràfiques igualment amb tema religiós entre que caldria destacar les il·lustracions de la *Bíblia* i la *Divina Comèdia*.